

นโยบายภาครัฐสมัยใหม่: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวานา
Modern Government Policy: Human Resource Development
According to Bhāvanā

วรปรัชญ์ คำพงษ์*
Worapat Khumpong

Received: April 7, 2020 Revised: April 25, 2020 Accepted: April 26, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างปัจเจกบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม ที่มีลักษณะเป็นสุขหรือลดความทุกข์และสามารถนำเอาคุณภาพส่วนนี้ไปสร้างสรรค์คุณภาพด้านอื่นๆ ทั้งของตนเองและของคนในชุมชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขและมีน้ำใจต่อกันซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายคือสังคมพัฒนาในทางที่ถูกต้องทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กัน เพราะฉะนั้น รัฐสมัยใหม่ต้องปรับบทบาทของตนเองไปสู่การวางนโยบายที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ทางสังคมเพื่อการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนไทย ได้แก่ 1. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกบุคคล (กายภาวนา) 2. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางศีลธรรม รวมทั้งระเบียบทางสังคม กฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับและจารีตประเพณีปฏิบัติ (ศีลภาวนา) 3. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จิตใจ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมของชาติ คุณธรรมจริยธรรมรวมถึงกระแสทางความคิดสมัยใหม่ที่ต่างคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง(จิตตาภาวนา) 4. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางปัญญา ความรอบรู้ ความเข้าใจ ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถค้นหาแนวทางการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา (ปัญญาภาวนา)

คำสำคัญ (Keywords): นโยบายภาครัฐ; การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์; หลักภาวานา.

Abstract

Human development in Buddhism is to create of individual for having a quality of life both mentally and behaviorally. That is happy or reduced the suffering

* วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ Nan Buddhist College.

and can take this quality to create other qualities both oneself and people in the community in order to live together in peace and having kindness to each other which affects social and country development with the goal of developing society in the right way of all aspects at the same time. Therefore, modern government must adjust the own role to policy making that can reflect the social identities to develop appropriately and in accordance with Thai people's behavior, including 1. Policy for the development of physical and environmental human resources whether at the individual level (Kāyabhāvanā), 2. Policy for the development of moral human resource, including social regulations, laws, rules, regulations, custom and traditions (Sīlabhāvanā), 3. Policy for human resource development consisting of the mind, beliefs, value, national culture and culture Morality and ethics includes the trend of modern thinking in which each person performs their duties (Cittabhāvanā), and 4. Policy for the development of intellectual human resources, knowledge, and understanding of lifelong learning systems those are able to search ways of self-development all the time (Paññābhāvanā)

Keywords: Government Policy; Human Resource Development; Bhāvanā Principles.

บทนำ (introduction)

กระแสทุนนิยมมีปรัชญาที่การเพิ่มกิเลสตัณหาของมนุษย์ ให้เกิดความอยากมีอยากเป็น อยากได้สิ่งบำรุงบำเรอทางวัตถุ การครอบงำด้วยวัตถุนิยมจนมีหนี้สินพอกพูนล้นพ้นตัว ทางแก้ในด้าน ปรัชญาและทฤษฎีการพัฒนาจึงต้องเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับปรัชญาทุนนิยม ซึ่งปราชญ์ไทยหลาย ท่านรวมทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันก็เห็นและทรงดำริว่าควรนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งนำหลักธรรมพุทธศาสนายึดถือปฏิบัติมาเผยแพร่และปฏิบัติกันอย่างจริงจัง เพื่อช่วยให้คนสังคมความเป็นอยู่ที่พึงตนเองได้ และมีความสุขตามอัตภาพดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิธีพุทธ จึงจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานจิตใจให้เข้มแข็งและรู้จักสามัคคีก่อน จึงจะช่วยกันสร้างชุมชนให้ เข้มแข็งขึ้นมาได้ (สุนทร กุลวัฒน์วงศ์, 2544 : 31) พร้อมกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ พัฒนา และวางรากฐานการส่งต่อเด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพสู่การพัฒนาในช่วงอายุถัดไป โดยการ ส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ การส่งเสริมบทบาทในการมี ส่วนร่วมพัฒนาคน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงและ บูรณาการข้อมูลด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างกระทรวง/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการ

เสริมสร้างศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคม และพัฒนาประเทศในการใช้กิจกรรม นันทนาการและกีฬาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนอย่างครบวงจรและมี คุณภาพมาตรฐาน รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านกีฬาสู่ความเป็นเลิศและกีฬาเพื่อการอาชีพ(สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561 : 30)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยในปัจจุบัน เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวนุ นิยม โดยเลียนแบบปรัชญาและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะการนำเอาทฤษฎีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยมาเป็นตัวแบบของการพัฒนาการนำเอา ทฤษฎีภาวะทันสมัยซึ่งใช้ตัวแบบของทุนนิยมในการพัฒนาประเทศมาใช้นั้นมีความจำเป็น เพราะเป็น กระแสหลักในการพัฒนาของโลก ถ้าไทยไม่ยอมก้าวลงไปร่วมในกระแสหลักของทุนนิยมนี้ จะถูก ทอดทิ้งให้ล้าหลังและจะเสียเปรียบไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ซึ่งการสร้างสมดุลในการ พัฒนาจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาการพัฒนาแนวนุนิยมเพียงแนวทางเดียว โดยการนำเอาแนว ทางการพัฒนาวิถียุทธมาและแนวทางการพัฒนาที่เป็นทางเลือกอื่นๆ ใช้เป็นตัวแบบสำหรับการพัฒนา สังคมไทยในภาคส่วนที่ยากจนล้าหลังการพัฒนาแนวทางทุนนิยมไม่เหมาะสมกับภาคส่วนของสังคมที่ ยากจนล้าหลังเพราะมนุษย์เป็นตัวกระตุ้นผลักดันมนุษย์ให้พยายามแข่งขันกันสะสมทุนให้ร่ำรวยสูงสุด เพราะฉะนั้น การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐมีความสำคัญทั้งทางด้านภาระงบประมาณ เป็น กลไกการทำงานของรัฐบาลและแหล่งการจ้างงานที่สำคัญของประเทศ ภาครัฐได้เปลี่ยนไปเป็น กระจายอำนาจและการจัดการเหมือนธุรกิจ เกิดการปฏิรูปโดยลดขนาดและเน้นผลงานทำให้บทบาท และความรับผิดชอบผู้บริหารทรัพยากรมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556: 239) จึงมีความจำเป็นต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของปัจเจกบุคคลให้ดีขึ้นในทุกด้าน ทั้งมิติร่างกาย อารมณ์ สังคม และวิญญาณ ซึ่งแต่ละตัวมีเครื่องชี้วัดคุณภาพ แตกต่างกัน พระพุทธศาสนามีหลักการ ที่เป็นองค์ความรู้ที่จะกำหนดวิธีการในการพัฒนาไว้อย่างเด่นชัด สามารถที่จะเลือกใช้ได้ตาม กลุ่มเป้าหมายหรือปัจเจกบุคคลที่จะพัฒนา กลุ่มเป้าหมายที่จะพัฒนา ตามลำดับของความแตกต่าง ทางด้านความสามารถทางสติปัญญา เพราะฉะนั้น การจัดการนโยบายของภาครัฐสมัยใหม่อาจจะต้อง มีปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะพฤติกรรมทางสังคมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบททางสังคมมากขึ้น ด้วยเล็งถึงความจำเป็นในการพัฒนาทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกบุคคล การ พัฒนาศีลธรรม รวมทั้งระเบียบทางสังคม กฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับและจารีตประเพณีปฏิบัติ การ พัฒนาจิตใจ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมของชาติ คุณธรรมจริยธรรมรวมไปถึงกระแสทางความคิด สมัยใหม่ที่ต่างคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง และการพัฒนาปัญญา ความรอบรู้ ความเข้าใจ ระบบ การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถค้นหาแนวทางการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาที่จะเป็นความหวังและ โอกาสและมิติใหม่สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต

หลักคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา

การพัฒนาการปฏิบัติหรือการทำงานที่ยิ่งใหญ่ จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นเครื่องชี้นำหรือยึดถือ การที่ทุนนิยมประสบความสำเร็จสามารถยึดครองโลกได้ก็เพราะมีหลักการที่ตรง หรือตอบสนองกับกิเลสตัณหาของมนุษย์มากที่สุด คือ แบ่งงานกันทำให้เชี่ยวชาญ จนสามารถผลิตได้มากที่สุดแล้ว ประกอบการอย่างเสรี ซื้อขายแลกเปลี่ยนได้เสรี จนสะสมทุนได้มากที่สุด แล้วบริโภควัตถุอย่างเต็มที่ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกใจสอดคล้องกับกิเลสของมนุษย์ที่สุด ผลเสียที่ตามมาก็คือคนเห็นแก่ตัวมาก กอบโกยผลประโยชน์เข้าตนเอง

สำหรับหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวิถีพุทธนั้น ตรงข้ามกับหลักการของทุนนิยม เพราะเน้นที่การลดกิเลสตัณหา ในขณะที่ทุนนิยมส่งเสริมให้มีกิเลสตัณหาเพิ่มขึ้น พุทธศาสนาสอนให้ลดกิเลสตัณหาเพราะมุ่งให้ทำประโยชน์ให้ตนเอง และทำประโยชน์ให้คนอื่น ไม่ให้เห็นแก่ตัว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539 : 202-207) ซึ่งพระพุทธศาสนามีหลักการให้ยึดถือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) โดยดำเนินตามมรรคแปดเป็นการแปลงปรัชญาหรืออุดมการณ์ออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าหลักมัชฌิมาปฏิปทาของพุทธศาสนามีพลัง และมีผลงานสองพันห้าร้อยปีแล้ว ในการที่จะช่วยเหลือปกป้องและชักนำให้สังคมอยู่รอดและพัฒนาไปอย่างยั่งยืนได้ โดยลดละกิเลส และยึดทางปฏิบัติที่เหมาะสมพอดีจะทำให้ชีวิตอยู่ได้อย่างพอมีพอกินและมีความสุข เพราะฉะนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ให้ผลดีอย่างยั่งยืนจะต้องมีทฤษฎีรองรับ เพราะทฤษฎีจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ทำให้มองเห็นภาพล่วงหน้าว่า สิ่งที่เราต้องการทำนั้นจะออกมาในรูปไหน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องมีทฤษฎีรองรับ ประเภทของทฤษฎีที่รองรับนอกจากจะเป็นทฤษฎีทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรงแล้ว ยังต้องมีทฤษฎีทางด้านการพัฒนาประเทศหรือพัฒนาทั่วไปทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ชี้นำด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในที่นี้มีเป้าหมายที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีจิตใจและความสามารถที่จะสร้างความสุข ความเจริญให้แก่ตนเอง และผู้อื่นตามควรแก่อัตภาพ ซึ่งในที่นี้เน้นอยู่ที่อัตภาพของคนด้อยโอกาสทางสังคม ที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้ และสามารถที่จะสร้างความสุขความเจริญให้แก่ตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งให้สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและท้องถิ่นของตนได้ ดังนั้นทฤษฎีการพัฒนาที่เป็นกรอบหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในที่นี้จึงต้องสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าวมาข้างต้น (สุนทร กุลวัฒนวงศ์, 2544 : 10) ดังนี้

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาที่ผ่านมาทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ได้มีส่วนทำลายหรือทำให้เสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม

มากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงมีความพยายามจากหลายๆ ฝ่าย ทั้งองค์การสหประชาชาติ ประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนาที่จะแก้ไขหรือลดผลเสียจากการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับแนวคำสอนของพุทธศาสนาไว้อย่างละเอียดในหลายประเด็น เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกับครบองค์ และมีลักษณะอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ มีการบูรณาการ การพัฒนาที่ยั่งยืน จะดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้นั้น จะอาศัยแต่เทคโนโลยีและวัตถุไม่ได้ ต้องพัฒนาจิตใจให้มีจริยธรรมที่นำมาปฏิบัติให้เกิดผลจริงด้วย แต่พระธรรมปิฎกเห็นว่า จริยธรรมเป็นเพียงศีลข้อปฏิบัติ ถึงทำได้ก็ไม่เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องพัฒนาปัญญา ความเห็นที่ถูกต้องตามหลักศาสนาพุทธด้วย(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539 : 186-187) ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นการลดการใช้ทรัพยากรหรือการใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุดที่ยังผลไปถึงการพัฒนาทรัพยากรในสังคมมนุษย์ในยุคต่อไปจึงจะเป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนในความหมายดังกล่าวมาแล้วจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องอธิบายตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจะชัดเจนมากที่สุด

2. เศรษฐกิจพอเพียง (Self-sufficiency Economy)

เศรษฐกิจพอเพียง (Self-sufficiency economy) หรือ ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจการค้าหรือเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งตลาด (trade or market economy) มิได้มีความหมายเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นแนวความคิดเชิงปรัชญาของวิถีชีวิตที่ดีว่า ควรเป็นอย่างไร (way of life) จึงจะอยู่เย็นเป็นสุข พอมีพอกิน ช่วยตนเองได้ ไม่เดือดร้อน วิถีชีวิตหรือการดำรงตนจะครอบคลุมทั้งความประพฤติในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การบริโภคสินค้าบริการ และการสังคมอยู่ร่วมกับคนอื่น ที่จะต้องยึดความพอเพียงความพอดี ซึ่งตรงกับคำสอนเรื่องทางสายกลางของพระพุทธศาสนา โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และทฤษฎีใหม่มีพื้นฐานหรืออยู่ในกรอบของแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (วรнуช อุณกร, 2540 : 4-9)

กล่าวได้ว่า หลักคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนากับแนวทางการพัฒนาประเทศมีความสอดคล้องกับบริบททางวิถีชีวิตทางสังคมของคนไทยอย่างมากที่สามารถพลิกวิกฤติทางด้านทักษะและศักยภาพของมนุษย์ให้สามารถยกระดับการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนผ่านแนวทางทั้งสองประการไม่ว่าจะเป็นประเด็นความยั่งยืนและประเด็นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้สังคมอยู่รอดปลอดภัยไม่เกิดการรัดเอาเปรียบต่อโลกไปอย่างรวดเร็ว

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา

คำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นคำที่เกิดขึ้นมานานัก (เกิดในช่วง พ.ศ. 2508-2513) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงที่เน้นเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ และต่อมาก็ขยายไปถึงการพัฒนาสังคม เป็นการมองคนอย่างเป็นทุนเป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยหรือเป็นองค์ประกอบที่จะใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ต่อมาเราเห็นว่าการที่จะพัฒนาโดยมุ่งเน้นแต่ในด้านเศรษฐกิจนั้นไม่ถูกต้อง แต่สิ่งที่สำคัญคือคนเรานี่เอง ซึ่งควรจะทำให้ความใส่ใจเป็นพิเศษ เราจึงหันมาเน้นในเรื่องการพัฒนาคน แต่ก็ยังมีการใช้ศัพท์ที่ปะปนกัน บางทีใช้คำว่าทรัพยากรมนุษย์ บางทีใช้คำว่าพัฒนามนุษย์ แต่ก่อนนี้เราไม่มีคำว่าทรัพยากรมนุษย์ คำนี้เกิดขึ้นมาเพื่อสนองความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้นจะต้องเข้าใจให้ดีว่าคำว่าทรัพยากรมนุษย์นั้น เป็นการมองมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือ เป็นทุน เป็นปัจจัย ในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้ น่าจะแตกต่างจากคำว่าพัฒนามนุษย์ สองคำนี้ไม่เหมือนกันทีเดียว ยิ่งเวลานี้เราเน้นการพัฒนาคน เราจะต้องเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับความหมายของคำว่าพัฒนามนุษย์ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคนในฐานะที่เป็นการพัฒนาทรัพยากรอย่างหนึ่ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539 :157) ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างหรือทำให้เกิดให้มีขึ้น ส่วนบุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ผ่านการขัดเกลาพัฒนา และตามกระบวนการแล้วเรียกว่า ภาวิตา หมายถึง ถูกพัฒนาแล้วโดยใช้เครื่องมือกลไก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกบุคคลที่ต้องมีความพร้อมทางสภาพร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงซึ่งรัฐบาลอาจจะกำหนดนโยบายในการสร้างสนามกีฬาให้มากขึ้น ใกล้ชิดกับชุมชนอย่างทั่วถึง เพราะเมื่อสนามการออกกำลังกายมีมากเท่าไรก็จะทำให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งพื้นที่การแสดงทางการกีฬาและสุขภาพได้มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งการใช้หลักกายภาวนามาเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย มีเป้าหมายประชาชนจะต้องมีร่างกายที่ดี (พระภุชิสสะ ปญญาปโชโต, 2562 : 49) แต่กระนั้น การวางนโยบายดังกล่าวอาจจะเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานในระดับล่าง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปกครองระดับท้องถิ่น สาธารณสุขประจำอำเภอและตำบลให้ครอบคลุมมากที่สุดจึงจะสามารถกำหนดเป็นแนวทางให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรง อีกทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับการรับประทานอาหารและควบคุมผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้คุณภาพออกจากตลาดให้หมดหรือกีดกันอาหารไร้ประโยชน์ออกไปจากสังคมแม้ว่าจะเป็นอาหารต่างชาติที่เข้ามาลงทุนก็ตาม แต่ถึงอย่างไรก็ตามหากไม่สามารถสกัดได้ก็ควรเพิ่มความรู้ให้ประชาชนจนกลายเป็นค่านิยมทางสังคมที่สามารถรับประทานอาหารแบบไทยๆ ก็ได้ ดังนั้น การจัดทำนโยบายการทางออกกำลังจะช่วยให้เกิดการลดปัญหาได้มากมายและสร้างจุดแข็งเพื่อการวางแผนสำหรับการลดงบประมาณในการดูแลสุขภาพประชาชนจะน้อยไปตาม เป็นต้น นอกจากนี้ประเด็นสุขภาพแล้วยังมีประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ปัจจุบันยังเป็นมลพิษมากมายโดยเฉพาะมลพิษทางอากาศที่เรียกว่า P.M.2.5 และมลพิษ

อื่นๆ ที่สะสมปัญหามาอย่างยาวนานให้กับสังคมไทยที่ขาดระบบการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพสามารถเสพลสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้โทษรู้จักควบคุมไม่ให้เกิดความต้องการที่ฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น (พระครูประโชติพัชรธรรม, 2558 : 1) ดังนั้น การรณรงค์เพียงอย่างเดียวอาจจะไม่นำไปสู่การแก้ไขปัญหในระยะยาวควรที่จะให้เกิดความรับผิดชอบทางสังคมด้วยการส่งเสริมการเป็นเจ้าของสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนในพื้นที่นั้นๆ เพราะหากประชาชนยังไม่มีความรู้สึกว่า พื้นที่ที่ตนเองอาศัยเป็นการรับผิดชอบโดยหน่วยงานรัฐอย่างเดียวจะไม่ทำให้เกิดการอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นอากาศ แหล่งน้ำ มลพิษทางเสียง เป็นต้น จะก่อให้เกิดความร่วมมือมากยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ทรัพยากรมนุษย์ควรมีความพร้อมทางกายภาพ มีสุขภาพที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับประเทศได้ มีร่างกายที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังความสามารถที่ปกป้องสังคมนี้ให้เกิดความสุขได้ด้วยนโยบายของรัฐสมัยใหม่

2. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางศีลธรรม รวมทั้งระเบียบทางสังคม กฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับและจารีตประเพณีปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมกับสังคมทุกๆ สังคมมาอย่างยาวนาน สังคมใดไม่มีกฎระเบียบ กฎหมาย สังคมนั้นไม่แตกต่างไปจากสังคมสัตว์เดรัจฉานไร้ความเป็นระเบียบและไม่น่าอยู่ สังคมที่น่าอยู่เพราะประชาชนเคารพกฎหมาย ระเบียบทางสังคมอยู่ตลอดเวลา มีการพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน (จินกุล หลวงอภัย, 2561 : 75) ซึ่งรัฐสมัยใหม่มิใช่จะมองเพียงแค่กฎหมายเพียงอย่างเดียวที่จะทำให้ปัญหาสยบลงได้แต่ด้วยการใช้กฎหมายร่วมกับวิถีประชา ประเพณี จารีตทางสังคม กฎเกณฑ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพราะอย่าลืมว่า การที่บุคคลากรใดกระทำความผิดแล้วยอมรับว่าผิด ศาลอาจจะไม่ลงโทษร้ายแรงก็เป็นไปได้ แต่ขณะเดียวกันความผิดนั้นในทางสังคมอาจจะมีผลกระทบอย่างที่สุดหรือผิดจารีตประเพณีการปฏิบัติของสังคมนั้นๆ ก็อาจเป็นไปได้ ทั้งนี้การขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องใช้แนวนโยบายแห่งรัฐในการประยุกต์สิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันแต่หากรัฐมองเพียงกฎหมายจะยิ่งทำให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนค่อยๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพราะใช้กฎหมายเป็นหลักใหญ่ เพราะฉะนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางศีลธรรมก็ควรมองถึงหลักทางพระพุทธศาสนาที่ควรจะเป็นความผิดไหนที่ผิดต่อหลักศาสนาจะกลายเป็นความผิดทางรัฐด้วยแต่รัฐอาจจะไม่กระทำโทษโดยการกักขังก็ได้ซึ่งความผิดบางอย่างที่เกิดขึ้นที่รุนแรง ทางสังคมก็จะลงโทษด้วยตนเองอยู่แล้ว ฉะนั้น รัฐควรจัดทำความผิดรายมาตราที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่ว่าด้วยศีลธรรมให้ชัดเจนพร้อมกับสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดดีจะทำให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตามได้โดยง่ายมากขึ้น

3. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จิตใจ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมของชาติ คุณธรรมจริยธรรมรวมไปถึงกระแสทางความคิดสมัยใหม่ที่ต่างคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเองโดยไม่ได้

มองถึงสภาพจิตใจว่าปัจจุบันเป็นอยู่อย่างไร มีสุข มีทุกข์ มากน้อยเพียงใด ทำให้ประชาชนเมื่อประสบความล้มเหลวในชีวิต หรือผิดหวังจากสิ่งใดก็ตามจะส่งผลกระทบใน ๒ ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรกจะเป็นการทำร้ายตนเองด้วยการจบชีวิตของตนเองไป ทั้งปัญหาไว้ให้กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ต่อไปซึ่งกรณีนี้จะเห็นอยู่ในสภาพปัจจุบันโดยพิษทางระบบเศรษฐกิจ การมีหนี้สิน การตกงาน และขาดสภาพคล่องทางการเงิน เป็นต้น และอีกลักษณะสองจะเป็นการทำร้ายผู้อื่นซึ่งส่วนจะพบกับคนในครอบครัวเป็นหลักที่ตนเองจะเตรียมตัวตายและด้วยความกังวลใจหากตนเองไม่อยู่ใครจะดูแลคนข้างหลังทำให้ตัดสินใจด้วยการทำร้ายคนในครอบครัวที่ออกข่าวอยู่บ่อยครั้ง และเป็นกระแสข่าวอย่างต่อเนื่องในรอบหลายปีที่ผ่านมา ทำให้รัฐอาจจะต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเชิงการนโยบายด้วยการทำให้ประชาชนมีความสุขขึ้นยิ่ง ซึ่งสุขขึ้นพื้นฐานทั่วไปจะพบกับการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การมีงานทำมีรายได้สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ มีสภาพสังคมที่ดี มีกัลยาณมิตรมากมาย สถานทำงานก็เป็นสุข เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องมีการฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ด้วยคุณธรรมทั้งปวง ฝึกฝนตนให้มีความรักความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย พัฒนาจิตของตนให้มีความสงสารอยากจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังประสบความทุกข์นานาประการอยู่ในสังคมปัจจุบันและฝึกฝนจิตของตนให้มีความผ่องใสเบิกบาน ดำเนินชีวิตด้วยความสุขใจ (พระมหา ภาควิชญ์ มหาวีโร, พระมหามิตร จิตปญโญ), 2560 : 42) ความสุขเหล่านี้เป็นพื้นฐานทางสังคมทั่วไปที่มนุษย์ควรจะได้รับอยู่แล้ว หากความสุขทางใจรัฐจะส่งเสริมสนับสนุนอย่างไรให้ประชาชนเกิดความสุขภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งรัฐสมัยใหม่จะลงพื้นที่สำรวจความสุขของประชาชนในรอบปีว่าความสุขของประชาชนอยู่ในระดับใด มีปัจจัยอะไรบ้างที่เสริมสร้างความสุขให้กับประชาชนได้บ้าง เช่น การมีระบบศาสนาที่ดี ความสามารถในการทำบุญทำทาน การสืบทอดประเพณีปฏิบัติ การให้ดูแลพ่อแม่ในยามแก่เฒ่า การเห็นความสำเร็จของลูก การลดความขัดแย้งทางสังคมให้มากที่สุด และการสร้างวัฒนธรรมการช่วยเหลือเพื่อร่วมสังคมเดียวกัน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเกิดได้ก็ด้วยการจัดทำนโยบายจิตประชานิยมทางสังคมไทยที่มีพลังมากพอกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกในปัจจุบัน

4. นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางปัญญา ความรอบรู้ ความเข้าใจ ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถค้นหาแนวทางการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา หรือการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลก (พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธชัย พงศ์), 2562 : 5623) ซึ่งปัจจุบันสถานศึกษาทั่วประเทศมีจำนวนไม่น้อยแต่จะมีสถานศึกษาสักแห่งหรือไม่จะสร้างคนให้กลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบที่ควรจะเป็นมากกว่าการให้ความรู้ที่นักปรัชญาทางตะวันตกได้กล่าวเอาไว้ นอกจากนี้ปัจจุบันสถานศึกษากลายเป็นแหล่งผลิตคนชั่วที่มีความรู้มากขึ้นจนสำเร็จการศึกษาและออกไปทุจริตคอร์รัปชันในทุกวงการของประเทศไทย และสร้างความขัดแย้งได้ทุกพื้นที่จนกลายเป็นบัณฑิตในคราบโจรไปก็มาก ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีปัญญาที่เป็น

ความเห็นที่ตรงชัด และถูกต้อง เข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง และอยู่เหนือปัญหาที่เข้ามาในทุกกรณี เมื่อเราจำเป็นต้องเข้าไปจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง มีสติตลอดเวลา โดยไม่เผลอเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ ปัญหาเสียเอง (อภิชาติ อนันตประยูร, 2562 : 397) เพราะฉะนั้น ความเป็นรัฐสมัยใหม่ต้องมีใช้สร้างคนให้กลายเป็นคนเพียงเท่านั้นแต่ควรมุ่งเน้นสร้างคนดีให้เข้ามามีบทบาททางสังคมให้มากขึ้นโดยเฉพาะการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมมากมายจะต้องกลายเป็นการศึกษาที่สร้างคนให้กลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ต้องสร้างมนุษย์ให้กลายเป็นเทวดาให้ได้ก็ด้วยการศึกษาในระบบพระพุทธศาสนาเข้ามาควบคุมกลไกการศึกษาในทุกระดับจะต้องมีคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น เพราะฉะนั้น ความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาทุกระดับจำเป็นต้องมีทั้งความรู้คู่คุณธรรมไปพร้อมกันกล่าวคือ ความรู้ที่เป็นศาสตร์ต่างๆ ให้กลายเป็นความรู้ที่ทุกคนสามารถหยิบเอามาใช้ได้ เอามาพัฒนาต่อยอดได้แต่ความรู้เหล่านั้นมิได้การันตีว่าจะไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชากรโลกจึงจำเป็นต้องมีศาสตร์อีกอย่างหนึ่งก็คือ คุณธรรมของคนใช้ความรู้นั้นๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับชีวิตมนุษย์อย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับนโยบายทางการศึกษาของประเทศไทย หรือปัจจุบันยังไม่แน่ใจว่าการศึกษาของประเทศได้ตกเป็นเครื่องมือของทุนนิยมไปเสียแล้ว

กล่าวได้ว่า นโยบายภาครัฐสมัยใหม่ที่สามารถนำเอาหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการมองเห็นแนวโน้มของการจัดกาสรความสุขที่ต้องการให้ประชากรในประเทศไทยดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตตามหลักของความเชื่อและวิถีทางการปฏิบัติตนตามกรอบ ระเบียบทางสังคมที่ควรจะเป็นมากขึ้นทั้งนี้การจัดทำนโยบายที่สมควรจะมองถึงหลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนาเพราะการที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาย่อมสอดคล้องกับการใช้นโยบายเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพราะฉะนั้นการนำเอาหลักกาวานาธรรมมาประกอบในการจัดการนโยบายจะทำให้คนหรือประชาชนของประเทศสามารถปฏิบัติตามหลักนโยบายดังกล่าวได้ง่ายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการสนับสนุนกิจกรรมตามแผนและโครงการของรัฐสมัยใหม่ได้อย่างลงตัวจนประสบความสำเร็จในเชิงภารกิจของรัฐได้

บทสรุป (Conclusion)

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้โลกปัจจุบันทำให้ภาครัฐได้มีนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเพื่อให้ทันต่อการแข่งขันในทุกๆด้าน มิใช่เพียงแค่ระบบเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังหมายรวมการพัฒนาศักยภาพในด้านอื่นๆอีกมากมาย เช่น ด้านการวิจัยและนวัตกรรม ด้านการเกษตรกรรมสมัยใหม่ ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ ด้านการบริหาร การบริการภาครัฐ เป็นต้น ทำให้กระบวนการดังกล่าวลงไปสู่กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะตัวข้าราชการและประชาชนต้องปรับปรุงปฏิรูปวิธีคิด วิธีการต่างๆ ในการทำงานให้รวดเร็ว ทันสมัย ทันต่อสถานการณ์โลกปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ภาครัฐได้มีนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังมองไปถึงกลไกการพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถนำหลักการต่างๆ ไปพัฒนาคน พัฒนางานให้เกิดการสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับรัฐบาลในปัจจุบันที่ก้าวข้ามความล้มเหลวภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้หรือไม่จึงเป็นเพียงแนวโน้มและโอกาสจะเกิดความสำเร็จได้แต่คงจะไม่ใช้ในรอบระยะเวลา 5-10 ปี

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เรียกว่า ภาวนา หมายถึง กระบวนการสร้างหรือทำคนให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้านที่ผ่านการขัดเกลาพัฒนา ประกอบด้วย 4 ด้าน กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา สร้างคนให้มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจและพฤติกรรม ที่มีลักษณะเป็นสุขหรือลดความทุกข์และสามารถนำเอาคุณภาพส่วนนี้ไปสร้างสรรค์คุณภาพด้านอื่น ทั้งของตนเองและของคนในชุมชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขและมีน้ำใจต่อกันซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เริ่มต้นที่การศึกษา เพื่อให้มีสติปัญญาหรือสัมมาทิฐิเป็นขั้นตอนแรก แล้วจึงเข้าสู่ขั้นการพัฒนาพฤติกรรมตามระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ศีลธรรม และจิตใจ ซึ่งมีเป้าหมายคือสังคมพัฒนาในทางด้านที่ถูกต้อง นอกจากนี้มีวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่กำลังทำอยู่อย่างได้ผลมีหลายอย่าง เช่น วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามนโยบายและโครงการของรัฐบาล ซึ่งถ้าได้ทำการพัฒนามนุษย์และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวิธีที่กล่าวไว้แล้วกันอย่างจริงจังและเพิ่มเติมให้แพร่หลายอย่างทั่วถึงแล้ว ก็จะช่วยให้สังคมคนยากจนและด้อยโอกาสหลุดพ้นจากการครอบงำของทุนนิยมได้ และช่วยให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นสุขแบบพอมีพอกินที่จะช่วยตนเองให้กินดีอยู่ดีได้ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- จินกุล หลวงอภัย. (2561). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนาธรรมของศูนย์ฝึกอบรมตรวจภูธรภาค 6 จังหวัดนครสวรรค์. วารสารวิจัยวิชาการ. 1(2): 61.
- พระธรรมปิฎก. (2539). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2542). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระภูษิสสะ ปญญาปโชโต. (2562). การเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 ของผู้สูงอายุในตำบลยางฮ่อม อำเภอนาตาล จังหวัดเขียงราย. วารสาร มจร การพัฒนาศังคม. 4(1): 62.

- พระครูประโชติพัชรธรรม. (2558). การประยุกต์ใช้หลักภาวนาเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. 3(1): 58.
- พระมหา ภาคศิษฐ์ มหาวิริโย, พระมหามิตร จิตปญโญ. (2560). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์**. 4(1): 60.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธชัยพงศ์) และคณะ. (2562). กระบวนการพัฒนาพหุพลังของผู้สูงอายุด้วยการใช้ชุดกิจกรรมภาวนา 4. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**. 6(10): 45.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). **การจัดการภาครัฐแนวใหม่**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์จำกัด.
- วรณัฐ อุษณกร. (2540). **ในหลวงกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์. (2544). **ตามรอยพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก.
- อภิชาติ อนันตประยูร. (2562). การพัฒนานักนิเทศศาสตร์โดยหลักภาวนา 4. **วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 6(2): 24.